

MILIEUEFFECTBEOORDELING BELEIDSPLAN RUIMTE ESSEN

NIET-TECHNISCHE SAMENVATTING

Initiatiefnemer: **Gemeente Essen**

Datum: **Januari 2024**

INHOUD

1.	Inleiding	2
2.	Regelgeving en procedures	3
2.1	Ruimtelijke beleidsplanning	3
2.2	Milieueffectrapportage	3
3.	Voorstelling van het studieteam	4
4.	Beschrijving van het Beleidsplan Ruimte	5
4.1	Overzicht	5
4.2	Strategische visienota 'Essen 2040'	6
4.3	Beleidskader open ruimte	7
4.4	Beleidskader levendige kernen	8
5.	Methodologische aandachtspunten voor de milieubeoordeling	9
5.1	Doel van de strategische milieubeoordeling	9
5.2	Afbakenen van het studiebereik (scoping)	9
5.3	Diepgang van de milieubeoordeling	12
5.4	Alternatieven	12
5.5	Wisselwerking tussen planvorming en milieueffectbeoordeling	12
6.	Effecten van het beleidsplan ruimte	13
6.1	Thema Bodem en Water	13
6.2	Thema Mobiliteit	13
6.3	Thema Biodiversiteit	14
6.4	Thema Landschap en bouwkundig erfgoed	15
6.5	Thema Ruimte	15
6.6	Thema Klimaat	15
6.7	Thema hinder en gezondheid	16
6.8	Leemten in de kennis	17
6.9	Grensoverschrijdende effecten	17

1. INLEIDING

In 2006 keurde de provincie Antwerpen het gemeentelijk ruimtelijk structuurplan Essen goed. Hoewel een aantal thema's uit het gemeentelijk ruimtelijk structuurplan nog steeds relevant zijn, zijn na een periode van meer dan vijftien jaar bepaalde inzichten en ontwikkelingsprincipes achterhaald. Een herziening van het bestaand gemeentelijk ruimtelijk structuurplan op de 'oude wijze' voldoet niet aan de behoefte om over een flexibel instrument te beschikken dat de huidige maatschappelijke trends en beleidsmatige perspectieven op lokaal niveau vertaalt naar duurzame ruimtelijke strategieën.

In 2018 introduceert de Vlaamse regering een nieuwe planfiguur: het ruimtelijk beleidsplan. Deze plannen vervangen de structuurplannen. Zij bieden de mogelijkheid om het gewenst ruimtelijk beleid op een meer flexibele manier vorm te geven. De gemeenteraad van 27 augustus 2019 besliste om een 'beleidsplan ruimte Essen' op te maken dat het gemeentelijk structuurplan zal vervangen.

Voorliggend document is de niet-technische samenvatting van het plan-MER dat werd opgesteld ter beoordeling van de milieueffecten van het beleidsplan ruimte Essen. De bedoeling van een dergelijke milieueffectbeoordeling is de effecten op het milieu (in de brede zin van het woord) van het beleidsplan in kaart te brengen, om de positieve effecten zoveel mogelijk te versterken en de eventuele negatieve effecten zoveel mogelijk te vermijden of te milderen.

Kenmerkend aan deze beoordeling is dat ze niet pas is uitgevoerd als het plan al 'af' was, maar tot stand is gekomen via wisselwerking tussen de opstellers van het plan en de MER-deskundigen. Het beleidsplan heeft dus in de loop van zijn totstandkoming een aantal aandachtspunten die vanuit de MER-deskundigen werden geformuleerd geïncorporeerd. Het resultaat is een beleidsplan dat de milieubekommernissen in hoge mate integreert. Voorliggende niet-technische samenvatting van het plan-MER vat de finale beoordeling van het beleidsplan samen.

2. REGELGEVING EN PROCEDURES

2.1 Ruimtelijke beleidsplanning

Een ruimtelijk beleidsplan bestaat uit een strategische visie en één of meer beleidskader(s) die samen het kader aangeven voor de gewenste ruimtelijke ontwikkeling. Het ruimtelijk beleidsplan is erop gericht samenhang te brengen in de voorbereiding, de vaststelling en de uitvoering van beslissingen in de ruimtelijke ordening. Het is realisatiegericht.

De *strategische visie* omvat een visie op de ruimtelijke ontwikkeling voor de lange termijn en beschrijft de daarvoor te volgen beleidsstrategieën. Deze visie bevindt zich bijgevolg op een hoog abstractieniveau.

De *beleidskaders* bevatten in functie van de visie operationele beleidskeuzes voor de middellange termijn en bijhorende actieprogramma's voor hetzij een thema hetzij een gebiedsdeel. Beleidskaders beschrijven onder meer hoe en met wie de gewenste ruimtelijke ontwikkeling wordt gerealiseerd.

2.2 Milieueffectrapportage

Milieueffectrapportage heeft als doel de effecten van een plan of project in beeld te brengen, en zo bij te dragen aan een integratie van de aandacht voor het milieu in de besluitvorming.

De eerste stap in de procedure van de milieueffectrapportage voor het beleidsplan ruimte Essen was de opmaak van een kennisgeving, die in essentie als doelstelling had het onderzoek aan te kondigen, en te beschrijven *wat* zou onderzocht worden (welke effecten, welke beoordelingscriteria, ...) en *hoe* dat zou gebeuren (welke methodes). De kennisgeving lag ter inzage van het publiek van 3 mei tot en met 1 juli 2021.

Op basis van de ontvangen inspraakreacties en adviezen stelde het Team Mer vervolgens richtlijnen op, die het kader vormen waarbinnen de MER-deskundigen hebben gewerkt bij de totstandkoming van het MER. De richtlijnen werden vastgesteld op 14 oktober 2021.

Het plan-MER werd zo optimaal mogelijk ingepast in de procedure voor het ruimtelijk beleidsplan. De wisselwerking houdt onder andere in dat:

- de adviesronde en publieke raadpleging voor de conceptnota van het ruimtelijk beleidsplan en de consultatie voor de kennisgeving van het plan-MER parallel georganiseerd en inhoudelijk op elkaar afgestemd werden;
- de input uit de adviesronde over het voorontwerp beleidsplan ruimte meegenomen werd in de opmaak van het ontwerp plan-MER;
- het openbaar onderzoek betrekking had op zowel het ontwerp beleidsplan als het ontwerp plan-MER

Dit betekent dat er niet eerst een ontwerp van ruimtelijk beleidsplan werd gemaakt dat daarna pas aan een milieueffectbeoordeling werd onderworpen, maar dat de milieueffectbeoordeling parallel verliep aan het totstandkomingsproces van het ruimtelijk beleidsplan en het planningsproces informeerde, vanaf de conceptnota tot aan de definitieve vaststelling van het beleidsplan.

De goedkeuring van het definitief plan-MER gebeurt na afloop van het openbaar onderzoek en vóór de definitieve vaststelling van het beleidsplan ruimte.

3. VOORSTELLING VAN HET STUDIETEAM

Het plan-MER wordt in opdracht van de gemeente Essen opgemaakt door een MER-coördinator en een team van MER-deskundigen. In Tabel 1 wordt het team voorgesteld.

Tabel 1 Team van erkende MER-deskundigen

Deskundige	Rol, discipline	Erkenningsbesluit
Koen Couderé	MER-coördinator	MB/MER/EDA/222 AMV/LNE/ERK/MER/EDA-222
	MER-deskundige Bodem en Water	
	MER-deskundige Klimaat	
Mischa Indeherberg	MER-deskundige Biodiversiteit	MB/MER/EDA-677-V1
Patrick Maes	MER-deskundige Mens Ruimte en Landschap	MB/MER/EDA/016
Enid Zwerts	MER-deskundige Mobiliteit	MB/MER/EDA-761

Katelijne Verhaegen heeft bijgedragen aan het MER als deskundige op het vlak van Bodem en Water en als vervangend erkend MER-coördinator. Annemie Pals was samen met Mischa Indeherberg verantwoordelijk voor de uitwerking van het thema Biodiversiteit.

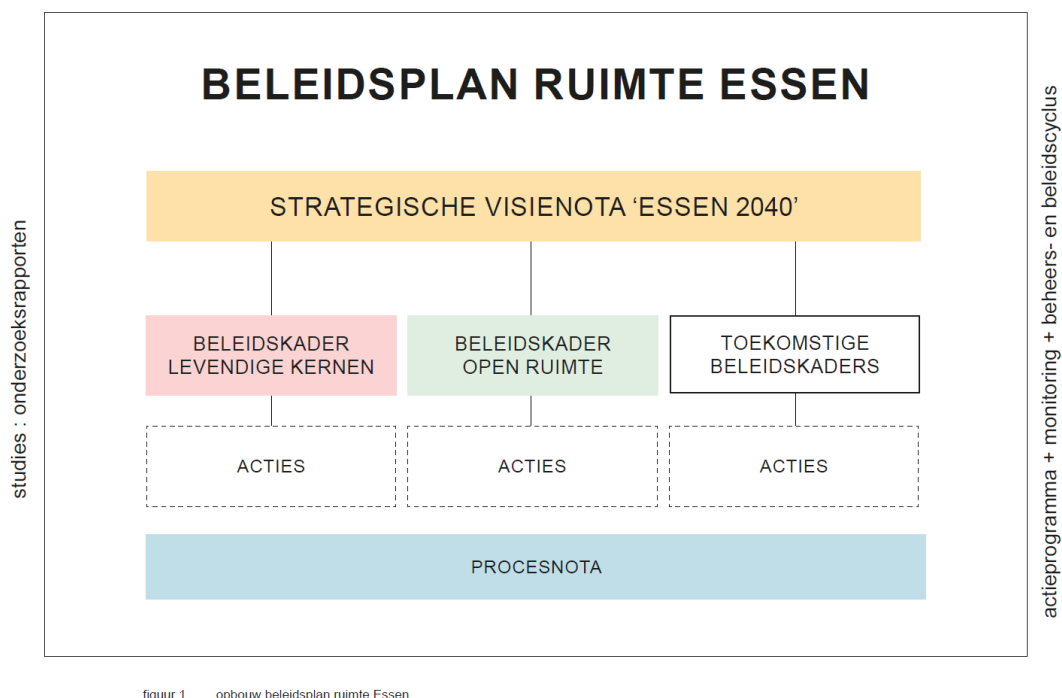
Het thema 'Hinder en Gezondheid' werd uitgewerkt door de MER-coördinator.

4. BESCHRIJVING VAN HET BELEIDSPLAN RUIMTE

4.1 Overzicht

In dit hoofdstuk vatten we de belangrijkste elementen van het Beleidsplan Ruimte van de gemeente Essen kort samen. Voor een meer gedetailleerde beschrijving van het beleidsplan verwijzen we naar de verschillende documenten die samen het plan vormen.

Onderstaande figuur geeft de structuur van het beleidsplan ruimte weer.

Een ruimtelijk beleidsplan bestaat in essentie uit een **strategische visie** (een nota die de langetermijnambities van een gemeente vastlegt) en een aantal beleidskaders. In het geval van Essen heeft de strategische visie de naam “Essen 2040” gekregen. Die nota beschrijft de uitdagingen die op Essen afkomen en de doelstellingen die de gemeente voor ogen heeft tegen 2040. Zij bevat uitwerkingen voor de open ruimte, de kernen en het groen en blauw netwerk. Dit vertaalt zich in een wensbeeld.

Daarnaast bevat het beleidsplan ruimte Essen ook twee **beleidskaders**. Deze beleidskaders geven aan dat, afhankelijk van de ligging, een verschillend beleid zal worden gevoerd, en gaan hier in detail op in.

- Het beleidskader ‘open ruimte’ beschrijft de ontwikkelingsperspectieven voor de verschillende landschapseenheden.
- Het beleidskader ‘levendige kernen’ bevat het gewenste toekomstbeeld voor de verschillende kernen op het grondgebied van Essen.

Het **actieprogramma** beschrijft de acties die de gemeente op korte en middellange termijn wil uitvoeren om het wensbeeld voor Essen mee te realiseren. Deze acties vloeien voort zowel uit de strategische visienota als uit de beleidskaders. Het actieprogramma bevat tevens een systeem van monitoring dat tot doel heeft om op regelmatige tijdstippen de uitvoering van het ruimtelijk beleid op te volgen en zo nodig bij te sturen.

Enkele **onderzoeksrapporten** onderbouwen de gekozen opties in het beleidsplan. Strikt genomen maken zij er geen deel van uit, maar zij vormen wel essentiële achtergrondinformatie.

Naast deze inhoudelijke documenten, gaat de **procesnota** dieper in op de wijze waarop het beleidsplan ruimte Essen tot stand is gekomen en hoe verschillende partijen en actoren hierbij vanaf het begin zijn betrokken.

De strategische visienota, beide beleidskaders en het actieprogramma vormen samen het voorwerp van het plan-MER.

Specifiek voor het beleidskader 'Levendige kernen' werden door de ontwerpers van het ruimtelijk beleidsplan een aantal 'bouwstenen' uitgewerkt. Een bouwsteen kan beschouwd worden als een schematische ruimtelijke uitwerking van verschillende combinaties van enerzijds een ruimtelijk samenhangend geheel met anderzijds een kernversterkingsstrategie. In het beleidskader werden zo drie combinaties verder ontwerpmatig uitgewerkt en in het MER apart beoordeeld.

4.2 Strategische visienota 'Essen 2040'

De strategische visienota benoemt belangrijke uitdagingen die een lokale ruimtelijke impact hebben en die in de toekomst zullen moeten worden aangepakt. Het gaat enerzijds om globale uitdagingen met een lokale impact: klimaat, milieu, biodiversiteit, demografie, en ongelijkheid. Daarnaast zijn er een aantal typische lokale uitdagingen: de verkavelingsdruk, groenblauwe netwerken, de professionele landbouw, een inclusieve en gezonde publieke ruimte, identiteit, functieverweving, aanbod aan basisvoorzieningen en de verkeersveiligheid en modal shift.

Vertrekkend van deze uitdagingen werd een algemene visie geformuleerd die kernachtig als volgt verwoord wordt:

Essen wil schitteren als groene, rurale grensgemeente, doorkruist door landbouwvelden, met een duidelijke ambitie en daadkracht, waar mensen zich verbonden voelen en van rust kunnen genieten

Essen wil een **groene, gezonde gemeente** zijn die inzet op klimaatrobuustheid door het versterken van de kwaliteit van de open ruimte, het minimaliseren van bijkomend ruimtebeslag in de open ruimte en het werken aan een doordachte kernversterking. De groei van de gemeente moet worden opgevangen in de kernen. Een robuust groenblauw netwerk, een veerkrachtige en inclusieve publieke ruimte, duurzaam bouwen en een gedifferentieerde verdichting dragen bij tot de kernversterking van Essen. Op die manier wordt een groen Essen zowel in de omliggende open ruimte als binnen de kernen een realiteit.

Essen koppelt **ambitie aan daadkracht** en duidelijkheid. Het legt de lat hoog. Essen moet evolueren naar een gemeente waar elke Essenaar fier op is en een kwalitatieve leefomgeving ervaart. De identiteit van de open ruimte die voor het merendeel uit agrarisch gebied bestaat en wordt doorkruist door twee grote structurerende valleien, de vallei van de kleine Aa en van de Spillebeek, wordt versterkt. De kernen blijven dorps, herkenbaar, kwalitatief en aantrekkelijk. Een verweving van functies wordt nagestreefd om ze levendig te houden. De kernen moeten een aangename plek blijven om te wonen, te werken en te recreëren.

Essen **verbindt** alle geledingen van de maatschappij, Essenaren met of zonder migratieachtergrond, ouderen, jongeren en kinderen. Aandacht voor betaalbaar wonen en een mix van bewoners is een must. Kinderen moeten er kunnen opgroeien en ouderen hun oude dag doorbrengen. In elke wijk wordt er een kwalitatieve publieke ruimte voorzien, een plek voor ontmoeting. Enkel zo kan in de toekomst een inclusieve gemeente worden verzekerd.

Essenaren moeten in Essen **gerust** kunnen zijn, zich veilig voelen en tot rust kunnen komen. Ten eerste speelt verkeersveiligheid hierbij een belangrijke rol. Een netwerk van trage wegen wordt gecreëerd waarlangs voetgangers en fietsers zich op een veilige en aangename wijze verplaatsen. Ten tweede is en blijft Essen een rustige, rurale gemeente waar wordt ingezet op een sterke relatie tussen kernen en open ruimte. Open ruimte vingers die de kernen binnendringen en een trage wegennetwerk, verankeren beide.

Deze toekomstvisie voor Essen 2040 wordt doorvertaald in enkele uitgesproken beleidsdoelstellingen

1. Minimaliseren van bijkomend ruimtebeslag in de open ruimte tegen 2025
2. Doordacht verdichten binnen een leefbare bebouwde ruimte
3. Integreren van publieke ruimte voor iedereen
4. Uitrollen van een op maat gemaakt netwerk voor stappers en trappers
5. Initiëren van dorpsvernieuwing op strategische locaties
6. Uitbouwen van Essen als een klimaatvriendelijke en biodiverse gemeente
7. Vrijwaren en versterken van groene en blauwe aders
8. Verwezenlijken van een energieneutraal Essen.

4.3 Beleidskader open ruimte

De open ruimte wordt beschouwd als een aanduiding van het geheel van robuust samenhangende gebieden waar de onbebouwde ruimte primeert.

Essen kent, net als de rest van Vlaanderen, een grote druk op de open ruimte. Voor nieuwe ruimteclaims (woonzones, bedrijventerreinen, harde infrastructuur, gemeenschapsvoorzieningen enz.) wordt stevast naar de open ruimte gekeken. Ook binnen de kernen blijft de bebouwing toenemen en slurpt zij de nog resterende kleinere open ruimte snippers op. Wonen in het 'groen' is nog steeds aantrekkelijk. De nood aan uitbreiding vormt een bedreiging voor de samenhang van de open ruimte in Essen. De (ecologische) kwaliteiten van de open ruimte komen in gevaar door de steeds meer verdichte woonlinten en de toenemende verharding.

Maar de open ruimte staat ook steeds meer onder spanning door de vele gebruikers die elk op hun eigen manier gebruik willen maken van die resterende open ruimte. Landbouwers, ecosystemen (natuur) en (verblijfs) recreanten enerzijds maar ook allerhande zonevreemde activiteiten eisen een deel van de open ruimte op. Deze groeiende interesse in de open ruimte maakt het moeilijk om een goede balans te vinden tussen de verschillende activiteiten die essentieel zijn voor een gezonde en goede leefomgeving van mens, dier en plant. Bijkomend veroorzaakt dit een toename aan verharding in de open ruimte. Er worden bijvoorbeeld trage verbindingen voorzien om de open ruimte doorwaadbaar te maken of landbouwers zijn genoodzaakt op te schalen om te kunnen overleven.

Als antwoord op die uitdagingen bevat het beleidskader open ruimte volgende **ambities**:

- Ontwikkelen van een veerkrachtige open ruimte
- Vermijden van versnippering en privatisering
- Verbinden van openruimtegebieden
- Het voorzien van ruimte voor water
- Tegengaan van verdere verdichting en bijkomend ruimtebeslag
- Respecteren van erfgoed
- Kijken over de grenzen heen.
- Clusteren van bijkomende grootschalige niet-grondgebonden landbouw
- Verzekeren van lokale voedselproductie

Volgende algemene **acties** worden voorgesteld voor de open ruimte in Essen:

- Monitoren van de open ruimte
- Beoordelen van omgevingsaanvragen op basis van DNA-kenmerken
- Inventariseren van waardevolle panden
- Uitwerken van een visie op de toekomst van de landbouw
- Opmaken van een beleidskader 'groenblauw netwerk'
- Inventariseren van kleine landschapselementen
- Oprichten van een onthardingsfonds
- Niet-aansnijden van woonreservegebieden
- Uitgebreid bosbeheerplan omzetten naar natuurbeheerplan

Het beleidskader open ruimte formuleert daarnaast inrichtingsprincipes en acties voor het parklandschap, het bos- en heidelandschap, het valleilandschap, het landbouwlandschap en het compartimentenlandschap.

4.4 Beleidskader levendige kernen

De bebouwde ruimte wordt beschouwd als een aanduiding van het geheel van robuust samenhangende gebieden waar intensief ruimtebeslag en menselijke activiteiten primeren, en waar dus een beleid van kernversterking wordt gevoerd. De bevolkingsgroei van de gemeente moet worden opgevangen in de kernen Essen, Wildert, Horendonk en Hoek. Het versterken van de leefkwaliteit van deze kernen is essentieel voor het welslagen van een kernversterkend beleid.

De kernen vertonen een zekere samenhang die moet worden behouden en versterkt om veerkrachtig en robuust te zijn. Het efficiënt gebruiken van de reeds ingenomen ruimte, en bijgevolg het vermijden van verdere aansnijding van de open ruimte, is essentieel om in te spelen op toekomstige sociaaleconomische, klimatologische en maatschappelijke uitdagingen.

De bebouwde ruimte wordt geconfronteerd met een aantal uitdagingen: verkavelingsdruk; identiteitsverlies, modal shift, klimaatbestendigheid en een verschraving van het voorzieningen-aanbod. Als antwoord op die uitdagingen bevat het beleidskader levendige kernen een visie en acties met betrekking tot een aantal leefkwaliteitsthema's:

1. Robuust groenblauw netwerk
2. Veerkrachtige publieke ruimte
3. Trage en collectieve mobiliteit
4. Verweven functies
5. Gedifferentieerde verdichting
6. Beeldbepalende bebouwing en zichtrelaties

5. METHODOLOGISCHE AANDACHTSPUNTEN VOOR DE MILIEUBEOORDELING

5.1 Doel van de strategische milieubeoordeling

Zoals eerder gesteld heeft het plan-MER in eerste instantie tot doelstelling om de positieve en negatieve gevolgen van het Beleidsplan Ruimte op hoofdlijnen in beeld te brengen door de principiële beleidskeuzes (strategische visie en beleidskaders) uit dit plan te beoordelen op hun effecten op het milieu (in de brede zin van het woord). Daarnaast formuleert het plan-MER ook een aantal voorstellen om eventuele negatieve effecten te milderen en om positieve effecten te versterken.

5.2 Afbakenen van het studiebereik (scoping)

Het afbakenen van het studiebereik moet ertoe bijdragen dat gefocust wordt op de essentie. Op die manier wordt het MER-onderzoek toegespitst op zaken die er echt toe doen in het kader van een onderbouwde besluitvorming met betrekking tot het Beleidsplan Ruimte. Onnodige ballast wordt vermeden.

Gezien het milieueffectenonderzoek een onderzoek op strategisch niveau is zijn niet alle milieuthema's relevant. Om een onderscheid te maken tussen wat wel en niet relevant is wordt een selectie gemaakt van die aspecten binnen de milieuthema's die toelaten om de beleidskaders uit het ruimtelijk beleidsplan te beoordelen op milieueffecten. Enkel de aspecten die op niveau van een beleidsplan (strategische visie en beleidskaders) en de eruit voortkomende acties relevant en onderscheidend zijn, worden meegenomen.

Volgende thema's werden voldoende relevant geacht om te onderzoeken:

- Bodem en water
- Mobiliteit
- Biodiversiteit
- Landschap, bouwkundig erfgoed en archeologie
- Ruimtelijke aspecten
- Hinder en gezondheid¹

Tabel 2 geeft voor de verschillende geselecteerde milieuthema's weer welke effecten op het strategische niveau van de beoordeling van het Beleidsplan Ruimte relevant zijn en potentieel aanzienlijk kunnen zijn, in positieve of negatieve zin.

¹ Dit thema omvat onder meer de aspecten geluidsoverlast, luchtkwaliteit en gezondheid

Tabel 2 Scoping op hoofdlijnen van de verschillende MER-thema's voor de strategische milieubeoordeling van het Beleidsplan Ruimte van de gemeente Essen

Thema	Aard van de potentieel aanzienlijke effecten die op strategisch niveau kunnen beoordeeld worden
Bodem en Water	Het Beleidsplan Ruimte legt de strategische keuzes met betrekking tot bodemgebruik vast voor de komende jaren. Dit heeft invloed op onder meer verharding en bodemkwaliteit. Ook het watersysteem zal de invloed ondergaan van keuzes bij de inrichting van de ruimte. Tegelijkertijd werkt het watersysteem ook structurerend, en kan het dus bijdragen aan de concrete uitwerking van de beleidskaders.
Mobiliteit	De keuzes in het beleidsplan ruimte leiden onlosmakelijk tot effecten binnen het domein van mobiliteit. De invloed op de netwerken van de verschillen vervoersmodi en de link naar de verschillende functies en attractiepolen binnen de gemeente worden beoordeeld. De beleidsplannen van de hogere beleidsniveaus hebben eveneens een impact op de mobiliteit in de gemeente Essen.
Biodiversiteit	Beleidsintenties die, in plus of in min, effecten zouden kunnen hebben op de omvang en de kwaliteit van de natuur in de gemeente krijgen de nodige aandacht krijgen. Ruimtebeslag, en het mogelijk gepaard gaande verlies van ecotopen en leefgebieden van soorten, is het meest direct werkende effecttype. Dit effecttype zal de meeste aandacht krijgen, waarbij we evenwel zullen dienen om te gaan met het abstractieniveau van een beleidsplan, dat wellicht niet zal toelaten om winst of verlies in hectaren habitat of leefgebied van soorten uit te drukken. Sommige beleidsintenties kunnen potentieel verstorende invloeden op natuur met zich meebrengen, die evenwel ook mitigeerbaar kunnen zijn. In dat geval biedt de analyse de nodige handvatten aan om mogelijk optredende effecten tot een minimum te beperken. Bijzondere aandacht wordt gegeven aan de meest beschermde gebieden in of aangrenzend aan de gemeente. Naast het inschatten van effecten op 'de grote natuur' wordt ook nagegaan in hoeverre het beleidsplan een meerwaarde voor natuur kan hebben binnen bestemmingen die niet in de eerste plaats een natuurfunctie beogen maar waarvoor het 'horizontaal natuurbeleid' van toepassing is.
Landschap, bouwkundig erfgoed en archeologie	Het beleidsplan Ruimte legt de strategische keuzes met betrekking tot de ruimtelijke ontwikkeling vast voor de komende jaren. Aangezien landschap bij uitstek de visuele verschijningsvorm vormt van deze ruimtelijke ontwikkelingen, heeft dit bijgevolg impact op het landschap. De acties om tot de gewenste ruimtelijke ontwikkeling te komen, kunnen op hun beurt impact hebben op het bouwkundig erfgoed en archeologie.
Ruimtelijke aspecten	In deze discipline wordt voornamelijk gekeken naar de effectgroep 'ruimtegebruik en gebruikskwaliteit' binnen de strategische keuzes die in het Beleidsplan Ruimte worden gemaakt.
Klimaat	Het beleidsplan ruimte zal voor tal van sectoren en omgevingen directe of indirecte gevolgen hebben die een relatie hebben met de emissie of vastlegging van broeikasgassen (mitigatie), of met het verhogen van de weerbaarheid van de omgeving (adaptatie). Strategische ruimtelijke keuzes die invloed hebben op verplaatsingsbehoeften, multimodale bereikbaarheid, keuze van transportmiddel en de structuur van het transportnetwerk hebben bijvoorbeeld een rechtstreekse impact op verkeersemissies. Ook keuzes op het vlak van de lokalisatie van bewoning, van de bouwvormen en van de energie- en warmtevoorziening van die bewoning bepalen mee hoeveel broeikasgassen op het grondgebied van de gemeente worden uitgestoten. Een ruimtelijke strategie moet ook rekening houden met de ruimtebehoeften op het vlak van duurzame energie, of het nu gaat om opslag en distributie van warmte of om het opwekken van elektriciteit, door zowel huishoudens, als door publieke instanties en bedrijven. De manier waarop wordt omgegaan met (wijzigingen in) landgebruik en -beheer en met verharding (ook en met name in het buitengebied) is ook een belangrijk aandachtspunt. Het Beleidsplan vormt een waardevol instrument in het streven naar een klimaatrobuuste gemeente, in die mate dat het oplossingen biedt voor klimaatgerelateerde effecten als hitte, wateroverlast, droogte, achteruitgang van de biodiversiteit, ...
Hinder en gezondheid	De ruimtelijke keuzes van het beleidsplan ruimte hebben waarschijnlijk slechts een beperkte invloed op de lucht- en geluidsemissies van de voornaamste hinderbronnen in de gemeente (bv. weg- en spoorverkeer), aangezien die sterk door gemeente-overschrijdend beleid bepaald worden. Wel kan het beleidsplan via keuzes op het vlak van ruimtelijke inrichting een invloed hebben op de mate waarin de 'receptoren' (bv. woonwijken) daadwerkelijk hinder kunnen

Thema	Aard van de potentieel aanzienlijke effecten die op strategisch niveau kunnen beoordeeld worden
	ondervinden. Kwantitatieve uitspraken over de (eventuele) 'hindereffecten' (in positieve of negatieve zin) van het plan worden daarbij niet gedaan, omdat het weinig zin heeft de strategische keuzes die in het plan gemaakt worden te onderwerpen aan een geluids- of luchtkwaliteitsmodellering. Het MER doet echter wel een uitspraak over de vraag of hinder door geluidsoverlast en slechte luchtkwaliteit door het plan kunnen gemilderd worden. Keuzes met betrekking tot een kwaliteitsvolle en duurzame inrichting van de open ruimte kunnen ongetwijfeld een invloed hebben op de lichamelijke en geestelijke gezondheid van de bevolking: denken we bijvoorbeeld aan de aanwezigheid en de toegankelijkheid van groen (niet alleen in de open ruimte, maar ook in de bebouwde omgeving), het voorkomen of milderen van hitte-effecten, de mildering van geluidsoverlast of een verbetering van de luchtkwaliteit, ... deze effecten, voor zover toe te schrijven aan het beleidsplan ruimte, worden beschrijvend in beeld gebracht. Hierbij moet wel de kanttekening gemaakt worden dat gezondheid een complex en holistisch gegeven is, dat ook beïnvloed wordt door factoren die zich buiten de scope van een beleidsplan ruimte of buiten de grenzen van de gemeente bevinden, en die elk op zich ook evolueren. Het verkregen beeld is dus noodzakelijkerwijze partieel.

5.3 Diepgang van de milieubeoordeling

In het kader van een plan-MER voor een beleidsplan, in dit geval het beleidsplan ruimte voor de gemeente Essen, is het niet mogelijk om alle denkbare effecten gedetailleerd te onderzoeken. Het conceptuele niveau waarop de strategische visie en de beleidskaders worden beschreven, de schaal van het studiegebied, de ruimtelijke spreiding van de acties die voortvloeien uit de beleidskaders, de onduidelijkheid over de doorwerking van sommige acties, de veelheid aan potentiële acties en de tijdshorizon die voor ogen wordt gehouden zorgen ervoor dat de omvang van de effecten niet in kwantitatieve eenheden en met een groot ruimtelijk detailniveau kan uitgedrukt worden.

5.4 Alternatieven

In het plan-MER worden geen alternatieven voor het Beleidsplan Ruimte als geheel bestudeerd. Het Beleidsplan is immers tot stand gekomen als gevolg van grondig gevoerd interactief proces, waarbij meerdere pistes werden verkend, maar de “beste” opties uiteindelijk werden gekozen. In die zin vormt het Beleidsplan Ruimte een ‘geoptimaliseerd’ antwoord op de uitdagingen die aan de basis liggen van het plan. Door de wisselwerking tussen het plan-MER en de opmaak van het Beleidsplan Ruimte werden tijdens het proces vanuit de milieubeoordeling suggesties voor verfijning van het Beleidsplan of voor alternatieven of varianten gedaan, die deels meegenomen werden bij de totstandkoming van het Beleidsplan. Via deze wisselwerking werden dus de verschillende alternatieve “bouwstenen” van het plan op hun merites beoordeeld, en die beoordeling is tot uiting gekomen in de uiteindelijke keuzes die gemaakt worden.

5.5 Wisselwerking tussen planvorming en milieueffectbeoordeling

Het m.e.r.-proces werd zoveel mogelijk en van bij het begin geïntegreerd in het proces van de planvorming.

De doorwerking van het MER (en de ruimtelijke doorvertaling van de bevindingen ervan in de beleidskaders en acties) gebeurt dus niet onder vorm van de klassieke “milderende maatregelen”, maar door een voortdurende wisselwerking doorheen het proces. Het resultaat van deze benadering is dat het finale Beleidsplan zo goed als mogelijk aansluit bij de realisatie van de doelstellingen van een aantal beleidsdomeinen, zo weinig mogelijk neveneffecten heeft, maximaal klimaatrobuust is en maximaal bijdraagt aan de principes van duurzame ontwikkeling.

6. EFFECTEN VAN HET BELEIDSPLAN RUIMTE

6.1 Thema Bodem en Water

Implementeren van de strategische visie en van beide beleidskaders zal voornamelijk positieve effecten hebben op het watersysteem. Verminderen of voorkomen van verharding, het uitbouwen van een groenblauwe structuur, het vrijhouden van de valleigebieden en het verbeteren van de structuurkwaliteit van het waterloppennetwerk (onder meer door beken open te leggen) zullen de watercyclus positief beïnvloeden, doordat (in vergelijking met de toekomstige referentiesituatie) overstromingen verminderen of beter beheersbaar worden, en infiltratie toeneemt.

Ook op het vlak van waterkwaliteit is (op iets langere termijn) een verbetering te verwachten, door concentratie van de huishoudelijke lozingspunten, door clusteren van de vuilvrachten afkomstig van niet-grondgebonden landbouwbedrijven, door het verminderen van overstortgebeurtenissen (doordat afstroming vertraagd wordt) en door het herstel van het zelfreinigend vermogen van de beken.

Met betrekking tot het thema Bodem en Water gelden volgende aanbevelingen:

- De actie om omgevingsaanvragen voor projecten te toetsen aan de identiteitsbepalende elementen van het landschap (de zogenaamde opportuniteitstoets) zou nog kunnen versterkt worden door de impact op het watersysteem in termen van kwantiteit en kwaliteit expliciet mee op te nemen bij de criteria waaraan getoetst wordt.
- Het opmaken van een verantwoordingsnota in het kader van projectontwikkeling van enige omvang biedt de gemeente de mogelijkheid om rekening te houden met onder meer waterbeheer bij het verlenen van vergunningen, zij het dat hier geen verordende kracht van uitgaat.
- Het is belangrijk dat bij nieuwe planinitiatieven behoud en versterking van het watersysteem (bv. via waterbuffering) en ontharding voldoende aandacht krijgen.

6.2 Thema Mobiliteit

Het beleidsplan ruimte Essen draagt bij tot het bereiken van Vlaamse en vervoerregionale doelstellingen. Vooral het inzetten op kernen en het streven naar nabijheid door functieverweving zorgt voor een daling van de nood aan autoverplaatsingen, en brengt fietsverplaatsingen en verplaatsingen te voet op de voorgrond. Het bijkomend inzetten op een kwalitatieve publieke ruimte biedt een meerwaarde voor de verplaatsingen met de fiets en te voet. Daarbij zijn er ook mogelijkheden om meer verkeersveiligheid te creëren, hetzij door de inrichting van de publieke ruimte, hetzij door het inzetten van een ontvlochten netwerk.

In het beleidsplan komt een inclusieve publieke ruimte sterk naar voor. Door publieke ruimte voor iedereen toegankelijk te maken, verhoogt de vervoersonafhankelijkheid van heel wat doelgroepen. Deze autonome mobiliteit gebeurt te voet en met de fiets, met als gevolg dat er autoverplaatsingen zullen verdwijnen.

De uitwerking van de visie op de stationsomgeving is voor mobiliteit een belangrijk verhaal. Door aan de ruimtelijke visie ook een duurzame mobiliteitsvisie te koppelen zal dit resulteren in een omgeving waar duurzame mobiliteit nog sterker wordt.

De uitbouw van een tragewegennetwerk in de bebouwde en in de open ruimte moeten aan mekaar gelinkt worden. De link tussen beide valt nu tussen de beleidskaders in, maar kan wel meegenomen worden in het mobiliteitsplan in opmaak.

Op een aantal plaatsen worden ook minder populaire maatregelen richting gemotoriseerd verkeer aangehaald. In de uitwerking zijn deze azijnmaatregelen noodzakelijk om de honingmaatregelen ten volle te laten werken.

Het mobiliteitsplan in opmaak is de verbinding tussen de mobiliteitsaspecten en -effecten uit dit beleidsplan ruimte. In een mobiliteitsplan komen ook niet-ruimtelijke elementen aan bod. Door consequent de link te leggen zullen de beschreven effecten nog verder versterkt worden.

Met betrekking tot het thema Mobiliteit gelden volgende aanbevelingen:

- Afstemming met het mobiliteitsplan in opmaak, met een aanpak van het tragewegennetwerk alleen zullen de beleidsdoelstellingen niet gehaald worden.
- Binnen de verschillende acties zachte mobiliteit als uitgangspunt meenemen.
- Aandacht besteden aan de verbindingen tussen bebouwde omgeving en open ruimte. Verbindingen dienen over de beleidskaders heen te gaan.
- Parkeerbeleid is heel vaak een sleutel in mobiliteitsbeleid. Ook in het ruimtelijk beleid kunnen hiervoor maatregelen genomen worden.
- Omzichtig omspringen met ontvlechten en vervlechten van routes van verschillende modi. Zorg voor leesbaarheid en herkenbaarheid in de oplossingen.
- Inzetten op multimodale bereikbaarheid bij het invullen van beeldbepalende bebouwing.

6.3 Thema Biodiversiteit

Het beleidsplan zet sterk in op natuur. Alle waardevolle en beschermde natuur is opgenomen in het open ruimtegebied waardoor bijkomend ruimtebeslag zoveel mogelijk vermeden wordt. Ook binnen de kernen worden groene zones zoveel mogelijk behouden. Deze doelstellingen worden ook zeer concreet verankerd door bijkomend ruimtebeslag te monitoren, RUP's of BPA's aan te passen waar nodig of ervoor te kiezen om woonuitbreidingsgebieden niet te ontwikkelen.

Bovendien wordt ingezet op een verder opwaardering en uitbreiding. Voor verschillende zones wordt de opmaak van een natuurbeheerplan voorzien. Daarnaast wordt ook gestreefd naar bosuitbreiding, het herstel en de uitbreiding van KLE's en het terug openleggen van beken in de dorpskern van Essen. Op deze manier ontstaat een netwerk van stapstenen en natuurverbindingen doorheen de volledige gemeente.

Het beleidskader zorgt op deze manier niet enkel voor het behoud maar ook voor de uitbreiding van de natuurwaarden in de gemeente. Het enige aandachtspunt hierbij is dat voldoende aandacht moet gaan naar mogelijke verstoringen bij het combineren van zachte recreatie met natuur of natuurverbindingen.

Met betrekking tot het thema Biodiversiteit gelden volgende aanbevelingen:

- Rekening houden met potentiële risico's van verstoring door zachte recreatie in de nabijheid van waardevolle natuur
- Voor de kern Essen kan het openleggen van de Magerbeek en de Moerkant heel belangrijk zijn als leefgebied en vooral als natuurverbinding. Hierbij moet er echter voldoende aandacht zijn voor de passeerbaarheid van onderdoorgangen en, waar mogelijk, voor een natuurlijk oeverprofiel.
- De spoorwegberm wordt niet vernoemd als groene verbinding. Deze zou echter een mooie noord-zuid verbinding kunnen vormen, of vormt deze mogelijk al, tussen gebieden. Waar een fietspad wordt aangelegd langs de spoorweg moet aandacht zijn voor het vermijden van verstoring, bijvoorbeeld door het vermijden van of het kiezen van geschikte verlichting.

6.4 Thema Landschap en bouwkundig erfgoed

Het ontwerp van ruimtelijk beleidsplan van de gemeente Essen vertrekt van de bestaande landschappelijke entiteiten en hun kenmerken en tracht door het voeren van een kernversterkend beleid de open ruimte te vrijwaren van verdere bebouwing, en de landschappelijke identiteit te behouden en waar mogelijk te herstellen en te versterken. Ook het aanwezige bouwkundig erfgoed, zowel in de open ruimte als in de bebouwde ruimte krijgt de nodige aandacht.

Met betrekking tot dit thema geldt de aanbeveling dat de opmaak van een traag wegenplan zich niet mag beperken tot de kernen, maar ook de omliggende open ruimte moet meenemen.

6.5 Thema Ruimte

Het ontwerp van beleidsplan ruimte voor de gemeente Essen creëert enkel positieve effecten op het vlak van zuinig ruimtegebruik en het optimaliseren van de gebruikskwaliteit van de ruimte. Dit positief effect stoelt op het feit dat wordt ingezet op een doordachte verdichting op een aantal welbepaalde plekken enerzijds en een status-quo voor het grootste deel van de gemeente Essen anderzijds. Een beleid dat gericht is op het vrijwaren van de open ruimte sluit logischerwijze aan bij de keuze om activiteiten en functies te concentreren in het bebouwd weefsel. Deze vrijwaring heeft de potentie om een betere ecologische, functionele en ruimtelijke samenhang in de open ruimte te bekomen.

Dit positief effect kan nog versterkt worden door in het ruimtelijk beleidsplan rekening te houden met onderstaande aandachtspunten:

- Opmaak gemeentelijk RUP 'Parklandschap' moet worden overwogen om de natuur- en bosuitbreidingsambities te ondersteunen
- Opmaak van een gemeentelijk RUP Weekendzone Horendonk is gewenst om de inrichtingsprincipes op het terrein te kunnen realiseren
- Opnemen van zachte recreatie in de begrippenlijst.
- Het zou logischer zijn om het schrappen van niet-ontwikkeld woonuitbreidingsgebied 'Wildert Oost' en een deel van het WUG Horendonk (ook) op te nemen in het beleidskader open ruimte.
- Het is hierbij niet duidelijk waarom nog een deel van het WUG Horendonk wel moet worden bebouwd met grondgebonden woningen.

6.6 Thema Klimaat

Het ruimtelijk beleidsplan heeft de ambitie bij te dragen aan het beperken van de energiebehoeften, en vermeldt in die context onder meer nabijheid en bereikbaarheid (in de vorm van functieverweving en meervoudig ruimtegebruik), wat kan helpen gemotoriseerde verplaatsingen te beperken, compacte en energiezuinige gebouwen en wijken, en het aantrekkelijker maken en faciliteren van trage en deelmobiliteit. In de mate dat het beleidsplan ruimte inderdaad bijdraagt aan het realiseren van die evoluties kan hier van een positief effect gesproken worden. Verdichting biedt kansen voor een relatieve reductie van de energievraag (door o.m. betere, collectieve isolatie) en voor de uitbouw van warmtenetwerken. Dit kan bijdragen aan het reduceren van de broeikasgasemissies die met gebouwenverwarming gepaard gaan. In het geval van warmtenetwerken is de voorwaarde uiteraard dat er een bron van restwarmte ter beschikking staat.

Het beleidsplan ruimte bevat meerdere ambities, principes en acties die kunnen bijdragen aan een versterking van de klimaatweerbaarheid van de gemeente. Het gaat dan onder meer over het vrijwaren van de open ruimte (waaronder overstromingsgevoelige gebieden), het versterken van het

groenblauw netwerk, het vergroenen en ontharding van de publieke ruimte, ... ook de belangrijke rol van de private ruimte wordt terecht vermeld. De beoogde vergroening (en met name de uitbouw van natte natuur) kan ook een (waarschijnlijk bescheiden) bijdrage leveren aan het vastleggen van koolstof in bodem en vegetatie. Bij vergroening van de publieke ruimte is het belangrijk vooral in te zetten op hoge bomen, die schaduw en verkoeling kunnen geven.

Vanuit het thema klimaat is het belangrijk te wijzen op de ongewenste neveneffecten die met (slecht uitgevoerde) verdichting kunnen samengaan: meer verharding, minder infiltratie, minder verkoelend groen. De geambieerde blauwgroene dooradering en vergroening van de publieke ruimte bieden echter een voldoende garantie tegen het optreden van deze negatieve effecten. Hoe dan ook is verdichting in Essen maar in beperkte mate aan de orde.

Voor het thema Klimaat gelden volgende aanbevelingen:

- Bij herinrichting en vergroening van de publieke ruimte hebben hoogstammige bomen, die in voldoende mate schaduw en verkoeling kunnen leveren, de voorkeur.
- Bij verdichting moet rekening gehouden worden met de potentieel negatieve neveneffecten ervan op de klimaatweerbaarheid van de omgeving, in relatie tot waterbeheer en hitte.
- Planningsinitiatieven vormen een opportuniteit om klimaatbepaalkomernissen te integreren in de planvorming.
- Het ruimtelijk herordenen van de mobiliteitsstromen in de stationsbuurt van Essen kan een opportuniteit vormen om zachte vervoerwijzen te promoten en te ondersteunen.

6.7 Thema Hinder en Gezondheid

De uitbouw van een blauwgroen netwerk en de vergroening van de publieke ruimte kunnen positieve effecten hebben op de fysieke en mentale gezondheid. De geboden mogelijkheid om te bewegen en het contact met een groene omgeving zijn hier bepalend in. Toegankelijkheid van de valleigebieden en doorwaadbaarheid van het landbouwlandschap zijn belangrijke voorwaarden om het potentieel van deze positieve effecten ten volle tot uiting te laten komen.

Groen kan ook helpen de negatieve gezondheidseffecten van toenemende hittefenomenen te milderen. Een bereikbare, uitnodigende en toegankelijke publieke ruimte kan ook sociale contacten, sport en ontspanning bevorderen, wat een positieve bijdrage kan leveren aan de mentale gezondheid. Concentratie van bewoning in de kernen kan lokaal ook leiden tot meer hinder, drukte en emissies, wat het belang van groene open plekken in het bebouwde weefsel nog benadrukt.

Het beleidsplan bevat ook elementen die kunnen bijdragen tot een vermindering van gemotoriseerd verkeer, wat positief is door het verminderen van hinder en emissies en het verhogen van de verkeersveiligheid, maar ook doordat hiervoor actieve verplaatsingen worden bevorderd.

Er zijn geen duidelijke aanwijzingen dat het samenleven van veel mensen op een kleine oppervlakte, in goede sanitaire en omgevingsomstandigheden, zou bijdragen tot een snellere verspreiding van ziektes. De potentieel negatieve gezondheidseffecten van groen en blauw in de leefomgeving (pollen, insecten als ziektedragers, zijn eenvoudig te beheersen; de nadelen ervan wegen sowieso niet op tegen de voordelen van een groene omgeving.

Voor het thema Hinder en Gezondheid gelden volgende aanbevelingen:

- Inzetten op de toegankelijkheid van het valleilandschap kan bijdragen aan natuurbeleving, met potentieel een positief effect op de mentale gezondheid.

- Verbetering van de doorwaadbaarheid van het landbouwlandschap kan actieve recreatie bevorderen, met een positief effect op de fysieke en mentale gezondheid
- Bij uitbouw van het groenblauw netwerk in woonomgevingen moet rekening gehouden worden met potentieel negatieve neveneffecten (pollen, teken, mugen, ...).
- Een goede bereikbaarheid en een brede toegankelijkheid voor iedereen van de (groene) publieke ruimte is belangrijk om de beschreven gezondheidseffecten te maximaliseren.
- Bij verdichting moet aandacht zijn voor het vermijden of milderende van het hitte-eilandeffect.
- Het opmaken van een verantwoordingsnota als richtinggevend instrument biedt de opportuniteit om reeds van in het ontwerpstadium rekening te houden met de potentiële positieve en negatieve gezondheidseffecten.

6.8 Leemten in de kennis

De mate waarin het toepassen van de beleidskaders de vooropgestelde doelstellingen voor de verschillende milieuthema's daadwerkelijk helpen behalen is niet steeds eenduidig te bepalen gezien de doorwerkingsmogelijkheden van het plan onder meer afhangen van de gemeentelijke bevoegdheden in relatie tot de bevoegdheden op Vlaams en provinciaal niveau. Samenwerking tussen beleidsniveaus zal in alle gevallen nodig zijn om de vooropgezette doelstellingen te behalen.

6.9 Grensoverschrijdende effecten

Effecten op Nederlands grondgebied zijn niet uit te sluiten voor het thema Water, gezien de stroomafwaartse ligging ervan. Het beleidsplan ruimte heeft vooral neutrale tot positieve effecten, wat uiteraard ook geldt voor de grensoverschrijdende effecten.

Mobiliteit laat zich evenmin tegenhouden door een administratieve grens, waardoor er ook effecten te verwachten zijn op aansluitende segmenten en de kernen en knooppunten rondom Essen. De beschreven effecten voor mobiliteit zullen buiten Essen identiek zijn aan diegene die voor Essen beschreven zijn.

Verschillende van de openruimtegebieden sluiten aan bij natuurgebieden in Nederland. Gezien hoofdzakelijk positieve tot zeer positieve effecten verwacht worden op het vlak van natuur, kan dit ook grensoverschrijdend enkel positieve effecten veroorzaken.

Ook ruimtelijke uitdagingen stoppen niet aan de grens, en dit is ook het geval voor de landschappen en met name de grensoverschrijdende openruimtegebieden (Kalmthoutse Heide, Rucphense Bossen). Terecht wordt gesteld dat het zoeken naar relaties en synergie tussen de openruimtegebieden binnen en buiten de grenzen, de samenhang en robuustheid van de open ruimte alleen maar ten goede zal komen.

De gemeente stelt daarom een grensoverschrijdende aanpak op voor het beheer, onderhoud en waardering van bovenlokale natuurgebieden. Zij gaat hiervoor samenwerkingen aan met partners grenspark Kalmthoutse Heide, gemeenten Rucphen en Roosendaal en met andere partners van Rucphense bossen. Dit kan alleen maar worden toegejuicht. Ook voor functies als toerisme en recreatie is dit positief.

De impact van de reductie in emissies van broeikasgassen speelt zich af op mondiaal niveau, maar de relatie tussen reducties op het niveau van de gemeente Essen en de wereldwijde klimaatverandering valt uiteraard niet te maken.

Adaptatiemaatregelen die ingrijpen op het watersysteem kunnen vooral stroomafwaarts een effect hebben. Er kan aangenomen worden dat watergerelateerde adaptatiemaatregelen leiden tot een beter beheer van het watersysteem, en dat de (eventuele) grensoverschrijdende effecten hiervan voornamelijk positief zullen zijn.

Betekenisvolle gezondheidseffecten op aangrenzende gemeenten worden niet verwacht. De aard van de beschreven gezondheidseffecten is immers in de eerste plaats lokaal.

Colofon

KENTER in samenwerking met Suunta, Patrick Maes Consulting, Mieco Effect en Omgeving

KENTER
Kenter bvba
Muizenheuvelstraat 87, 2520 Ranst
BTW BE 0664853143
info@kenteradvies.be
+32 497 47 48 01